

NÄITUSESOOVITUS

Pariis, Pariis...

EVELIN POVEL
EVELIN@KEILA.EE

Pikaegse kogemusega pressifotograafina peab Langovits end hingelt tänavafotograafiks, kes dokumenteerib elu läbi fotokaamera, jäädvustades seeläbi meie kiiresti muutuvat keskkonda. Töö on teda kokku viinud paljude poliitikute, majandus- ja kultuuritegelastega: nii oli ka tema esmakordne kohtumine Pariisiga ajendatud tööst, kus ta oli pildistamas Enelin Meiusi moeten-dusi.

„Ammune unistus oli külastada Pariisi, suurlinna, millest olin näinud palju suurepäraseid jäädvustusi fotokunstiklassikutelt. Hinges oli soov tunnetada metropoli argirütmi, nautida hetkekski seal valitsevat atmosfääri,“ meenutab Peeter Langovits. „Pärast Eesti taasiseseisvumist sattusin Pariisi kahel järjestikusel aastal detsembrikuistel tööreisidel ning töövälisel ajal tutvusin linnaga seal sihitult ringi uidates, jäädvustades kõike, mis meeli erutas. Nii arhitektuuri kui inimesi tänaval, argisituatsioone ja kõige tavalisemaid asju. Kuigi

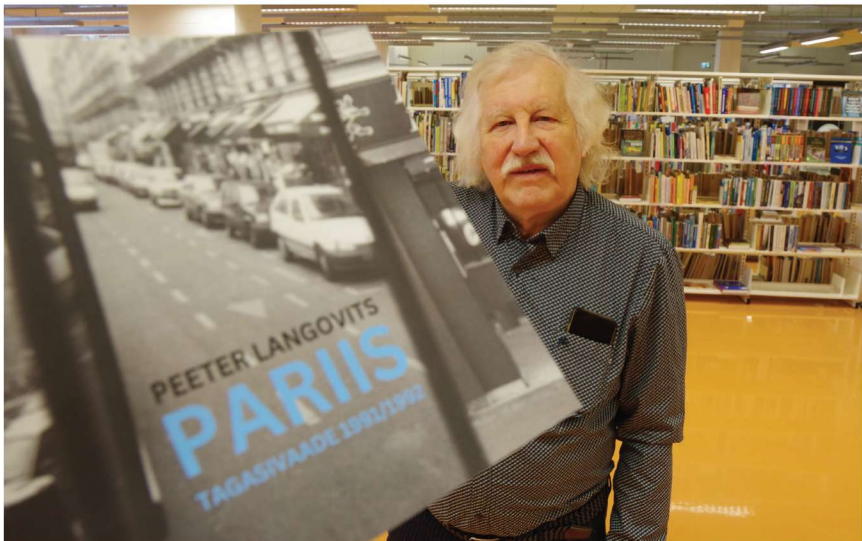

FOTO: VALDUR VACHT

▶ Äsja valmis autoril Pariisi näitusest ka fotoalbum

olen ka hiljem Pariisis viibinud, mõjub toona jäädvustatu erilise-na – need olid esmaemotsioonid, see oli sõõm vabadusest, mulle võõrast ja lõputuna tunduvast keskkonnast.“

Pildid sai kopeeritud ja jäid karpidesse seisma kuni 1994. aasta alguseni, kui Mark Soosaar pakkus osalemist fotonäitusel Pärnus Chaplini keskuses. „See oli kolme fotograafi: Henn Soodla, minu ja Mark Soosaare nägemus Pärnust ja Pariisist.“ Näitus

pidi küll minema edasi Pariisi, aga suursaadiku vahetumise tõttu jäi mõte katki.

Pildid seisis taas pikalt karpis, kuni 2018. aastal võttis fotograafi ühendust maalikunstnik Urmo Raus, kes õppis tollal Pariisis maalimist ja soovis nüüd leida sobivat fotomaterjali 1990ndate Pariisist oma raamatu tarbeks. „Kohtusime fotomuuseumis. Pilte vaadates tunistas Raus, et see on see Pariis, mida tal vaja on, nüüd on linn

palju muutunud,“ jagab fotograaf. „Samal ajal juhtus sinna Narva Foto-klubi esimees, kes oli ette valmistamas rahvusvahelist seminari Narva Rugodivis. Neil puudus põhinäitus ja kuna mul olid Pariisi pildid parasjagu kaasas, pakuti neist näitus kokku panna.“

2021. aastal tähistati Eesti-Prantsuse diplomaatiliste suhete 100. aastapäeva ja siis said Pariisi fotod uue hingamise. Näituseks valmisid kõrgresolutsiooniga prindid, mis on 27. märtsini raamatukogu oranžil seinal ka keilalastele näatamiseks väljas. Enne Keilasse jõudmist on näitust eksponeeritud Viimsi raamatukogus, Tartu Ülikooli Kunstide Keskuse galeriis ja Prantsuse Lütseumi galeriis. 2022. aastal jõudis näitus Fahle keskuses restorani Brasserie 11 ning Rapla Gümnaasiumi.

Fotograaf Peeter Langovitsi tagasivaade Pariisi tänavale 1990ndate algupoolelt.

ne hommik Väike-Õismäel ning mida eksponeeriti esmakordselt Kiek in de Kökis 1984. aastal, on mind tänaseni saatnud,“ mainib fotograaf. „Osa sellest eksponeeriti Juhan Kuusi Dokfotokeskuse vahendusel läinud aastal Tokios näitusel „Human Baltic“.“

Tohutu dokumentaalse töö on ta ära teinud soomepoiste jäädvustamisel. „Pildistasin neid alates 1990ndast, kui neist taas avalikult rääkima hakati. Novembris 2024 lahkus meie seast viimane Eestis elanud soomepoiss. Nüüd koostas in fotoraamatu ligi 2000 fotoga soomepoistest 1990-2024 läbi minu fotokaamera. Õppisin selle tarbeks Canva kujundusprogrammigi selgeks,“ jagab Peeter Langovits.

Näitusel „Tagasivaade – Pariis 1991, 1992“ on kokku 80 must-valget fotot ning see on teoks saanud tänu Prantsuse Instituudile Eestis, Juhan Kuusi Dokfotokeskusele ning Digifoto OÜ-le. Fotograaf lisab märkusena, et pildi allkirjas on märgitud koopeerimise aeg, nõnda tuleb seal ette mõni hilisemgi aastaarv. Pildid ise on jäädvustatud 1991. ja 1992. aastal.

KOGUKOND

Linnamatk talust taluni

Keila linna piirides on kunagi olnud mõnikümmend talu.

ALLAR VIIVIK
ALLAR@KEILA.EE

Valikut nendest tutvustas matkajuht Kadri Aller 1. märtsi linnamatkal. „Loode-Keilasse täna ei lähe, sealsed Linnumäe, Kahari, Loigu ning teised talud jäävad välja. Piirdume Lõuna-Keila ja linna keskosaga,“ ütles matkajuht.

1920-30ndatel piirnes alev ja hilisem linn põhjast Pae, läänest Männiku ning lõunast Jõe ja Tähe tänavatega.

Esimene peatus tehti Tuula tee ääres, Patsakul. Sealne 19.

sajandi alguses ehitatud teomaja oli varemais juba Esimese maailmasõja alguseks. Selle kõrval olid saviaugud. „Teomaja oli mõisas päevateol käinud teoliste õõbimispaik,“ täpsustas Kadri Aller. 23. veebruaril 1918 hukkasid saksa sõjaväelased mõisapõlul toimunud lahingu järel siin punakaartlasi.

Toominga tänav 5 aias on alles osa Aukamäe talu küüni alusmüüridest. ENSV ajal teatas mälestustahvel Kingu küüni seinal, et hoones hukati Keila lahingu järel revolutsionäär Alice Tisler.

Vabadussõja kangelase elukoht

Eha 47 asub Endla asundustalu elumaja, õuel seisab veel vana küün. „Siin elas Vabadusristi kahekordne kavalier August Orav. Nõukogude ajal tükeldatai talu elamukruntideks,“ tutvustas Kadri Aller.

Aukamäe asundustalu juurtega Tiina Vikat on meenutanud, et Orav oli ihnsavõitu mees. „Aga tema virtin oli lahke ning pakkus värsket leiba. See maitses Tiinale sedavõrd, et temast saigi pagar-kondiiter,“ lisas retkejuht. Kolhooside loomise ajal keeldus Orav ühismajandisse astumast, ta suri vaba mehena aastal 1963.

Terko kõrval, kus praegu on Kaare kodu, asusid Untaugu talu hooned. Untaugu oli olemas juba 19. sajandi alguse kaartidel. Keila vanim, 1690ndatel koostatud kaart aga teatab, et samas kohas asus mõisa pruulija.

Jõe tänav lõpus asus Tammiku talu, mis on olemas olnud tõenäoliselt Rootsi ajast. Tsaariajal asus siin kuni seitse hoonet ja talu maadel peeti 19. sajandi lõpus laulupidu. Kokku võtsid valdused enda alla 44 tiinu

ehk ligi 49 hektarit. Jõe tänav ja raudtee vahel seisab siiani Uue-sauna talu hoonestus.

Kruusa ja Pargi tänavate vahel asus kaks Sopsu talu. Täna on nendel maadel Loode-Keila ning Sopsu-Tooma asumid. Veel 1990ndatel kasvatati ühes talus kitsi, hooneid ümbritses kõrge plankaed.

„1930ndatel jõudis üks Sopsu taludest kriminaalkroonikasse. Nimelt tappis sealne peretütar enda vastsündinud lapse,“ meenutas Kadri Aller õõvastavat lugu.

Talud KEKi ja ujula kohal

Kohal, kuhu praegu kerkib Keila Keskus, asus Suurekivi talu. Tervisekeskuse kohal aga Juurika talu. Need olid mõisa kandikohtadena olemas 19. sajandil. Mõisate riigistamise käigus moodustati neist asundustalud. „Juurikal elasid perekonnad Siivo, Kaljot, Tamme, Kütt, Kena, Suurekivil aga Raalmannid. Tervisekeskuse peaukse ees kasvava musta männi on 1930ndatel istutanud Juurika noorperemees Meeme Kena,“ viitas Kadri Aller. 1920ndatel rajati Paldiski maantee serva neli asundustalu:

Juurika talu must mänd tervisekeskuse ees

FOTO: ALLAR VIIVIK

Kuusiku (elumaja asub praegu Kirsi 6), Jõemetsa (krunti ei hoonestatud), Männiku (Mäe tänav ja Paldiski maantee ristmikul) ning Sepa (Piiri 1 kortermaja kohal). „Sepa elamu valmis 1926-27 ning lammutati kaks aastat tagasi,“ ütles matkajuht.

Kalda ja Lepiku asunduskohade küünid seisis linna servas, Espaki ja Lidli vahel. Praeguse

Eesti Kristliku Nelipühi Kiriku hoone kohal oli veel 1990-ndate alguses alles heinaküün.

Keila viimne rehielamu asus Keskpargis, praeguse värvilise purskkaevu kohal. Rehielamus elas kirikumees koos perega. Viimane seal elanud kirikumees oli Juhan Freimann (1874-1932). Elukohast on tänaseks alles keldrimägi ja kaks põlist saarepuud.

Sepa talu eluhoone umbes 1965. aastal. Pildil Margot ja Lea Laul. Foto Kadri Alleri erakogust.